

K Ü L F Ö L D I K R Ó N I K A

Részletek «Az ember tragédiája» új olasz fordításából.

Ha hetven esztendő kellett ahhoz, hogy a megvalósulás ígérétevel időszerű legyen Toldy Ferenc és Greguss Ágost jóslata, akik világhírt jósoltak *Az ember tragédiájá*-nak, ennek két fontos oka volt. Egyik: a megfelelő értékű fordítások hiánya, — a másik: kultúrdiplomáciánk tétlensége. Hét évtized múlt el minden tervszerű akció nélkül. A madáchi műnek egy-két lelkes rajongója időnként több-kevesebb eredménnyel megkísérelte, hogy hozzájáruljon a magyar teremtő géniusz e nagy alkotásának világelismertetéséhez, azonban mindössze három-négy év óta beszélhetünk Madách hajnaláról.

A bécsi, müncheni és prágai rádió *Tragédia*-előadásai és a Burgtheater kivételes sikere hívták fel Európa színházi embereinek figyelmét a magyar zseni hatalmas költői látomására. Néhány magyar szakember lelkes propagandájára az olasz színházi világ is érdeklődni kezdett *Az ember tragédiája* iránt, azonban megfelelő jó fordítás hiányozván, nem lehetett gondolni színházi előadására.

Ezen a hiányon segített az olasz-magyar kultúrkapcsolatok két hivatott őre és fejlesztője: Antonio Widmar és Alberto Gianola. Antonio Widmar számos magyar regényt, színművet fordított olaszra, de különösen nagy sikerei voltak Itáliában mint a magyar költészet poéta-tolmácsolójának. Petőfi, Arany, Reviczky versei Widmar congeniális műfordításaiban lettek közismertek, úgy, hogy sokszoros öröm volt az olasz-magyar irodalmi kapcsolatok minden igaz barátja számára, amikor ő vette kezébe *Az ember tragédiája* fordításának ügyét.

Madách remekművéből mindenekelőtt a modern olasz színpadi dramaturgia kívánalmainak megfelelő színpadi átdolgozás készült, gyakorlati célról, előadásról lévén szó. Ötven év színházi tapasztalatainak és olasz színházi szakembereknek a tanácsait figyelembe véve rövidült előadhatóvá az előadás-időkeretet kétszeresen meghaladó eredeti szöveg. Ezután ültek neki a fordítók a nagy munkának, mely immár befejezést nyert.

Modern olasz színpadi nyelven szólal meg a *Tragédia* Antonio Widmar és Alberto Gianola tolmácsolásában. A még kéziratban lévő fordításból izelítőül két részletet közlünk: Kepler és Borbála, valamint Danton és a Márkinő dialógusát.

I.

Eva:

Gianni, mi occorrerebbero quattrini!

Adamo:

Non ho un soldo, ti sei già presa tutto!

Eva:

Sempre miseria dunque ho da soffrire?

Come pavoni brillano le altre

E ho vergogna di mostrarmi in mezzo a loro!

Adamo:

E notte e giorno non mi stanco io forse
Per te, col far mercato della scienza,
Degradandomi senza alcun bisogno
A preparar pronostici ed oroscopi,
A nasconder le mie vere scoperte
Ed a predire — io lo so bene! — il falso?

Eva:

Ah, sì? I tuoi sacrifici mi rinfacci?
Ed io non mi sacrifico abbastanza
Per te, io, figlia d'una gran casata,
Legando al dubbio rango d'un tuo pari
La mia sorte? E non t'ho forse elevato
A un rango superiore? Nega, ingrato!

Adamo:

Di dubbio rango: spirito e sapere?
Forse è d'oscura origine quel raggio
Che dal cielo discende alla mia fronte?
V'è altra nobiltà fuori di questa?
O donna, se potessi mai comprendermi
E se il tuo senno fosse affine al mio,
(quale illusione, ahimé, al tuo primo bacio!)
Orgogliosa di me, non cercheresti
La tua felicità da me lontano.
Di che infinito amor t'ho amata, o donna,
E t'amo ancora, ahimé, chè amaramente
Mordace fu quel miel che al cor m'è sceso!
Separarmi da te? Pur con dolore,
Forse io sarei più quieto, ed anche tu
Senza di me saresti più felice,
Ma vi si oppone l'ordine esistente:
Riguardi umani e il veto della Chiesa.
Insieme soffrirem fino alla tomba.

Eva:

Via, Giovanni, non farne una tragedia
Se parlo qualche volta un poco a vèrvera.
Io non volevo affliggerti. Ma, ecco,
Abbiám fatta la pace. Buona notte!
Domattina ricordati il danaro!

II.

Eva:

Anche qui c'è una testa, non peggiore
Di quella che hai mozzata alla Rolland!

Adamo:

Dure parole in delicata bocca!

Eva:

Non ne vuol di più tenere la forca!

Adamo:

E' il mio mondo quest'orrido strumento.
Da che ci sei salita un pò di cielo
V'è disceso con te, ed è un santuario.

Eva:

Non schernisce per via il sacerdote
La vittima votata al sacrificio!

Adamo:

Credimi: qui la vittima son io!
Tra questo sangue è tal pena esser solo
E l'intuir come sia bello amare!
Donna, se m'insegnassi un giorno solo
Questa scienza celeste, il giorno appresso
Darei tranquillo il capo alla mannaia!

Eva:

Nel mondo degli spettri amore agogni?
La tua coscienza non se ne sgomenta?

Adamo:

Degli uomini comuni è privilegio
La coscienza; ma chi guida il destino
Non ha tempo di volger gli occhi attorno.
Del turbine hai sentito mai che resti
Se fragil rosa al suo passar s'inchina?
O credi tu che chi la fama esalta
Cessi per questo di sentirsi uomo?
Non crederlo: il cuor batte anche sul trono.
E se Cesare amò mai qualche donna,
Questa in lui forse vide solamente
Un buon giovine, nè ebbe alcun sentore
Che lo temesse e ne tremasse il mondo.
Se così è, perchè non m'ameresti?
Non sei tu donna e non son io un uomo?
Dicon che il cuore provi amore od odio
Da quando con lui viene a questo mondo.
Sento il mio cuore come affine al tuo
E tu, donna, non senti questa voce?

Eva:

E se anche...? A che prò? Un Dio ti guida
Ben diverso da quello che ho nel cuore:
Mai potremo comprenderci l'un l'altro.

Adamo:

E tu lascia la tua fede antiquata!
A che adorar divinità sbandite?
Alla donna conviene un solo altare,
Che non invecchia mai: e questo è il cuore!

Eva:

Può avere abbandonato anche un altare
I suoi martiri! Oh, Danton, più sublime
Custodir con amore una rovina
Ch'adorar la potenza ai suoi albori!
Tal compito è più degno d'una donna!

Adamo:

Nessuno ancor m'ha visto intenerirmi!
E se, amico o nemico, ora vedesse
Che colui che il destino sferza avanti
Come tempesta per purgare il mondo,
Sul patibolo implora un pò d'amore,
Che sarcasmi! E chi più lo temerebbe?
Pur da te invoco un raggio di speranza.

Eva:

Se oltre la tomba il tuo spirito in pace
Gettata avrà la polvere sanguigna
Di questi tempi tristi, forse...

Adamo:

Oh, taci!

Io nel mondo di là non credo, donna!

Siciliano könyve Villonról.

Siciliano Italo pár évvel ezelőtt az olasz irodalmat tanította az Eötvös-Coilégiumban és a budapesti egyetemen. Diplomáciai «mellékfoglalkozása», rokonszenves egyénisége, közvetlen és választékos modora a budapesti társaságban is előnyös helyet biztosítottak számára, de talán mélyebb nyomot hagyott azokban, akik előadásait hallgathattuk. Hamarosan rájöttünk, hogy a biztos fellépésű világfi mögött érzékeny szívű, a szépségek iránt fogékony műélvező és nagy műveltségű tudós lappang. Abban az időben csak kisebb művekben csillant fel ez a nagyobbra termett tehetség, a «nagy mű», ami az egész embert magában foglalja, váratott magára. Most megjelent: *François Villon et les thèmes poétiques du moyen âge*. (Armand Colin cég kiadása. Páris.)

Eddig inkább a modern irodalom vonzotta. 1927-ben még *Dal Romanticismo al Simbolismo. Théodore Banville* címen jelent meg könyve. Valószínűleg ezután ébred fel érdeklődése a középkor iránt, mert 1930-ban *Villon Testament*-jének mesteri és eredeti elemzése jelenik meg a *Rassegná*-ban. Ugyanitt lát napvilágot két év múlva tanulmánya *Chrétien de Troyes*-ről, ami a felébredt érdeklődés tartósságát jelzi.

Sicilianóból mégsem lett középkori specialista abban az értelemben, hogy az 1500-ik éven túl nem lát. Amikor a középkori szellemet a romantizmusmal hasonlítja össze, ugyanolyan biztosan és bőségesen önti az adatokat a XIX. század irodalmáról, mint a középkoréről. A modern irodalom tanul-